

ДО ПИТАННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ У СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИННОСТІ

ЯНІШЕВСЬКА Катерина Дмитрівна - кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри кримінально-правових дисциплін та судочинства Навчально-наукового інституту права Сумського державного університету

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-3648-5543>,

e-mail: k.yanishevaska@yur.sumdu.edu.ua

УДК 343.9

DOI 10.32782/NP.2023.3.35

Стаття присвячена дослідженню деяких питань правового регулювання застосування штучного інтелекту для протидії злочинності в Україні та за кордоном. Наразі в сучасному світі відбувається потужний процес розбудови цифрових технологій, застосування сучасних технологій для здійснення злочинів, що є негативним наслідком інформаційної розбудови.

Проаналізовано нормативно-правове регулювання даного питання у Європейському Союзі, зокрема, Етичну хартію з використання штучного інтелекту у судовій системі та її середовищі, яка закріплює основні принципи використання штучного інтелекту під час здійснення правосуддя. Також було зазначено, що основним законодавчим актом ЄС у даній галузі є Закон про штучний інтелект (Artificial Intelligence Act), який врегульовує питання застосування штучного інтелекту на території Європейського Союзу та спрямований на запровадження спільної нормативно-правової бази для всіх суб'єктів ЄС. Акцентовано увагу на угоді щодо застосування Закону про штучний інтелект, згідно з якою передбачена заборона біометричного сканування, яке класифікує людей за політичними чи релігійними переконаннями, сексуальною орієнтацією чи расою.

Зазначено, що правове регулювання питань застосування штучного інтелекту в США здійснюється на підставі Національної стратегії зі штучного інтелекту, яка була розроблена у 2021 році та Білля про права у сфері штучного інтелекту (Blueprint for an AI Bill of Rights).

Стосовно правового регулювання використання штучного інтелекту в нашій державі, то воно здійснюється в рамках Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні, затвердженої Розпорядження КМУ від 02.12.2020 р. № 1556-р.

У статті зазначено, що напрямки штучного інтелекту спеціалізуються на аналізі великої кількості інформації. У статті розглянуто способи застосування штучного інтелекту для протидії злочинності. Проте проблемою застосування штучного інтелекту є неефективність правового регулювання що значно уповільнює розвиток сучасних технологій. Необхідно регулювати нормативно правові акти щоб законно використовувати штучний інтелект для забезпечення захисту прав та свобод людини.

Ключові слова: штучний інтелект, інформаційні технології, законодавство ЄС, Закон про штучний інтелект, протидія злочинності.

Актуальність теми дослідження

На сьогодні наша держава, як і більшість країн світу, широко запроваджує в усі сфери суспільного життя продукти штучного інтелекту. Роль застосування штучного інтелекту є значною, оскільки спостерігаються приклади успішного впровадження технологій, таких як «Дія», сервіс «eМалятко», окремі модулі платформи «Електронний суд» (ЄСІТС), програмне забезпечення з елементами штучного інтелекту «Кассандра» тощо. Особливо швидкий розвиток

технологій є необхідністю для роботи правоохоронних органів в аналізі фактів для розгляду злочинів та знаходження правопорушників. Штучний інтелект є актуальним аспектом у боротьбі зі злочинністю, оскільки дозволяє вирішувати справи стосовно правопорушників швидше завдяки аналізу великої кількості інформації та розпізнавати ознаки правопорушень таких як корупція, торгівля людьми, тероризм, шахрайство, тощо.

Проте для того щоб ефективно впроваджувати продукти штучного інтелекту і правильно їх застосовувати, при цьому не порушуючи прав громадян, слід звернутися до досвіду зарубіжних країн, які вже мають законодавчі напрацювання у даній сфері. Слід зауважити, що при формуванні такої нормативної бази потрібно звертати увагу як на позитивні, так і на негативні чинники використання правових норм кожною державою.

Метою статті є дослідження правового регулювання використання штучного інтелекту в Україні та за її межами у сфері протидії злочинності.

Стан дослідження проблеми

Питання, що стосуються застосування штучного інтелекту у сфері протидії злочинності досліджували у своїх наукових працях такі вчені, як Р.І. Благута, В.В. Голіна, М.В. Карчевський, В.А. Мисливий, А.В. Мовчан, К.В. Юртаєва та інші науковці, проте відповідне питання можна і надалі вважати дискусійним та таким, що потребує подальшого вивчення.

Виклад основного матеріалу

Зважаючи на те, що наша держава обрала курс євроінтеграції, доцільно розпочати дослідження з аналізу нормативно-правової бази щодо регулювання штучного інтелекту в Євросоюзі.

Так, стосовно використання штучного інтелекту у сфері судочинства, ще у 2018 році Європейська комісія з ефективності правосуддя Ради Європи прийняла Етичну хартію з використання штучного інтелекту у судовій системі та її середовищі (European ethical

Charter on the use of Artificial Intelligence in judicial systems and their environment). Етична Хартія закріплює наступні принципи стосовно використання штучного інтелекту під час здійснення правосуддя: дотримання основоположних прав людини під час його використання; застосування технологій штучного інтелекту для виявлення несправедливої судової практики шляхом аналізу текстів судових рішень та інших даних, що генеруються в комп'ютеризованих системах/реєстрах під час здійснення правосуддя; недискримінація, а саме недопущення будь-якої дискримінації між окремими особами або групами осіб; принцип якості та безпеки, що стосується обробки судових рішень та даних у безпечному технологічному середовищі; принцип «під контролем користувача» (under user control); прозорості, неупередженості та справедливості [1].

Однак основним законодавчим актом ЄС у даній галузі є Закон про штучний інтелект (Artificial Intelligence Act), який врегульовує питання застосування штучного інтелекту на території Європейського Союзу та спрямований на запровадження спільної нормативно-правової бази для всіх суб'єктів ЄС. Його сфера дії охоплює всі галузі (окрім військової) і всі типи штучного інтелекту. Artificial Intelligence Act побудований за ризик-орієнтованим підходом і ділить системи штучного інтелекту на різні категорії:

- системи з мінімальним ризиком, до яких відносяться персональні асистенти або рекомендаційні системи, які виконують лише розважальну функцію;
- системи з обмеженим ризиком, до яких можна віднести алгоритми медіа-платформ або соціальних мереж, де користувачі обмінюються даними та контентом;
- системи з високим ризиком, тобто ті, які безпосередньо впливають на права, здоров'я чи безпеку користувачів. Наприклад, використання штучного інтелекту в поліграфах або подібних інструментах для виявлення емоційного стану людини, або ж для перевірки автентичності проїзних документів;
- заборонені системи, які можуть загрожувати безпеці чи правам людей. До цієї групи можна віднести систему «соціальної

оцінки», на кшталт китайської, яка збирає дані про громадян та оцінює їх, або ж іграшка з голосовим управлінням, яка спонукає користувача зробити щось небезпечно[2].

До того ж у грудні 2023 року делегатами від Європейської комісії, Європарламенту та представниками 27 країн-членів ЄС було досягнуто угоди щодо застосування Закону про штучний інтелект. Учасники вказаної угоди домовилися про дозвіл сканування обличчя у реальному часі, але з певними гарантіями та винятками. Передбачається заборона біометричного сканування, яке класифікує людей за політичними чи релігійними переконаннями, сексуальною орієнтацією чи расою. Також зазначена угода передбачає, що законодавство ЄС буде оснащено заходами спостереження й санкціями, а в Європейській комісії буде створено Європейський офіс зі штучного інтелекту. Вказано, що прийнятий закон про штучний інтелект не поширюватиметься на безкоштовні ліцензії та ліцензії з відкритим вихідним кодом, якщо вони, наприклад, не нестимуть високих ризиків. Відкритий вихідний код означає вільний і доступний обмін програмним кодом, що дозволяє будь-кому робити внесок у його оновлення або усунення помилок[3].

Говорячи про безпосереднє правове регулювання штучного інтелекту країнами ЄС, то у листопаді 2023 року у Великій Британії були оприлюднені перші у світі глобальні рекомендації щодо безпечної розробки штучного інтелекту, які схвалені загалом 18 країнами. Конкретні рекомендації в документі охоплюють чотири ключові сфери: безпечне проєктування, безпечне розроблення, безпечне розгортання та безпечне функціонування й обслуговування. Серед іншого йдеться й про заходи захисту систем штучного інтелекту від хакерів та потенційних шахраїв.

Правове регулювання питань застосування штучного інтелекту в США здійснюється на підставі Національної стратегії зі штучного інтелекту, яка була розроблена у 2021 році. Стратегія була присвячена питанням необхідності підтримки освітніх програм з питань штучного інтелекту та навчання робочої сили, міждисциплінар-

них досліджень штучного інтелекту, залученні інвестиції до розвитку штучного інтелекту, тощо. Проте слід зауважити, що ця Стратегія зі штучного інтелекту не мала зобов'язального характеру[4].

Внаслідок неурегульованості питань застосування штучного інтелекту у США, у жовтні 2022 року Управління наукової та технологічної політики Білого дому опублікувало проєкт Білля про права у сфері штучного інтелекту (Blueprint for an AI Bill of Rights) [5]. Передбачалося, що даний документ мав стати своєрідною “дорожньою картою щодо відповідального використання штучного інтелекту”. У ньому закріплювалися 5 основних принципів, якими повинні керуватися при розробці та впровадженні штучного інтелекту.

Стосовно правового регулювання використання штучного інтелекту в нашій державі, то на даний час в Україні досі не сформоване конкретне нормативно-правове визначення штучного інтелекту, а є тільки визначення даного терміну в рамках Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні, затвердженої Розпорядження КМУ від 02.12.2020 р. № 1556-р. Відповідно до вищевказаного нормативно-правового акту штучним інтелектом є організована сукупність інформаційних технологій, із застосуванням якої можливо виконувати складні комплексні завдання шляхом використання систем наукових методів досліджень і алгоритмів обробки інформації, отриманої або самостійно створеної під час роботи, а також створювати та використовувати власні бази знань, моделі прийняття рішень, алгоритми роботи з інформацією та визначати способи досягнення поставлених завдань [6, с.83].

Прагнучи до урегулювання питання штучного інтелекту у нашій державі, Урядом України було підписано міжнародну декларацію, присвячену безпеці використання штучного інтелекту. Вказаний міжнародний документ містить інформацію про всі останні дослідження в галузі штучного інтелекту та про можливі ризики, які несе ця технологія[7].

Попри неостаточне встановлення правового регулювання щодо використання штучного інтелекту в Україні, як і в багатьох

країнах, його функції широко застосовуються в різних сферах діяльності, зокрема і в галузі запобігання злочинності.

Одним з найбільш відомих і масштабних проєктів у цьому напрямку стала європейська платформа ePOOLICE. Система ePOOLICE є найсучаснішим програмно-апаратним комплексом у сфері боротьби з організованою злочинністю, в якому реалізовані новітні методики і технології штучного інтелекту: Data Mining, Web Mining та Big Data. Дана система була запущена в 2013 році. Розробками займається консорціум компаній правоохоронних органів і розвідувальних управлінь, а також ряд університетів [8 с.199].

Правоохоронні органи Дубаїв (ОАЕ) використовуює у своїй професійній діяльності так звані «розумні» окуляри Google Glass. За допомогою цього гаджета поліцейські відстежують порушення автомобілістів, а також отримують сигнали про машини, що знаходяться в розшуку. Поліція емірату вже розробила два власних додатки для Google Glass, які будуть використовуватися поліцейськими на службі. Додаток дозволяє фотографувати порушення правил дорожнього руху і моментально передавати інформацію в базу даних, інший дозволяє ідентифікувати автомобілі, що знаходяться в розшуку. Для цього працівнику поліції потрібно буде тільки «подивитися» на номерні знаки автомобіля – і Google Glass звірить номер з базою даних про викрадені автомобілі, після чого попередить користувача, якщо транспортний засіб знаходиться в розшуку [9 с.12].

Дослідження застосування штучного інтелекту у протидії злочинності у США показали продукт компанії ShotSpotter, який використовує розумну міську інфраструктуру для тріангуляції місця розташування вогнепальної зброї. Згідно даних ShotSpotter, лише приблизно у 20 % випадків пострілів люди сповіщають про це поліцію, і навіть коли люди повідомляють про подію, вони часто можуть лише надавати нечітку або потенційно неточну інформацію. Вказана ж система оснащена кількома звуковими датчиками, завдяки яким має змогу підбрати тип вогнепальної зброї згідно зареє-

строваним звукам, а їх алгоритм машинного навчання, використовуючи тріангуляційні алгоритми, відтворюють координати місця події [10, с.40].

В умовах пандемії коронавірусної інфекції та введення національними урядами низки обмежувальних заходів суттєво змінилась сучасна злочинність, оскільки вона набула нових рис, тенденцій та характеристик. Як свідчить практика, сьогодні значно зменшився рівень вуличної злочинності, оскільки на вулицях здійснюються патрулювання органами правопорядку з метою контролю за дотриманням обмежувальних заходів. Водночас різко зросла кількість злочинів, що вчиняються організованими злочинними угрупованнями, які пов'язані із використанням інтернет-технологій. Значного поширення набули різні види шахрайств у всіх його проявах, що вчиняються організованими злочинними групами, які мають певну «злочинну спеціалізацію», міжнародний рівень зв'язків та чіткий розподіл функцій у механізмі злочинної діяльності. Тому створення (розроблення) та впровадження інноваційних продуктів у сфері протидії злочинності завжди було і залишається одним із пріоритетних завдань сучасного суспільства.

Уже сьогодні вітчизняні правоохоронні органи активно використовують технології штучного інтелекту за наступними напрямками:

- розпізнавання обличь, що часто відіграє головну роль у виявленні та розкритті кримінальних правопорушень по «гарячих слідах»,
- використання безпілотників, що значно підвищує ефективність виявлення наркозлочинців (полів з наркопосівами).
- використання комплексів автоматичної фіксації правопорушень на дорогах, що дозволяє в автоматичному режимі здійснювати виявлення.
- ідентифікація та нейтралізація кіберзагроз, насамперед кібертероризму та кіберекстремізму.
- використання програмного забезпечення для аналізу та прогнозування злочинності. За допомогою технологій штучного інтелекту можливе створення обґрунтова-

них прогнозів щодо темпоральних, територіальних і якісних показників злочинності [11, с.380-381].

Прикладом впровадження штучного інтелекту в Україні є запуск єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи (ЄСІТС). Загалом система передбачає повністю безпаперове діловодство шляхом використання електронного цифрового підпису та електронного документообігу, створення особистих кабінетів з метою вчинення будь-яких процесуальних дій, вдосконалення єдиного державного реєстру судових рішень, додавши в нього систему гіперпосилань на правові позиції Верховного Суду, що дасть змогу алгоритму підібрати релевантне до конкретної справи рішення Верховного Суду та сконструювати без участі людини чернетку рішення. Цілком реально, що в подальшому малозначні спори можуть бути вирішені за допомогою системи штучного інтелекту в режимі онлайн, що дасть змогу значно розвантажити суди [12, с.556].

Автоматизація судових процесів з допомогою штучного інтелекту може мати деякі переваги, такі як підвищена швидкість та ефективність прийняття рішень, зменшення людських помилок та більш об'єктивний підхід до судових процесів. Штучний інтелект може швидко аналізувати великий обсяг інформації та виявляти недоліки чи суперечності в судових рішеннях, що сприяє посиленню справедливості та постійності в правосудді. Одним з прикладів впровадження автоматизації судових процесів є використання систем розпізнавання мови та автоматичного генерування тексту для створення судових рішень. Це може спростити процес написання рішень, зменшити час, витрачений суддею на підготовку документів, а також унормувати та узгодити формулювання рішень.

Проте, необхідно усвідомлювати деякі виклики та обмеження, пов'язані з автоматизацією судових процесів за допомогою штучного інтелекту, так як системи штучного інтелекту можуть бути обмежені тими даними, на яких вони були навчені, що може призвести до несправедливих або неточних рішень, а також існує ризик використання неправильних моделей [8, с.317].

Висновок

Таким чином, якщо підсумувати усе вищевикладене, то можна зрозуміти, що наразі питання застосування штучного інтелекту у сфері запобігання злочинності є актуальним та потребує додаткової правової визначеності, як і в Україні так і за її межами.

Як показує практика, розвиток інноваційних технологій для протидії злочинності дозволяє запобігати майбутнім кримінальним правопорушенням. Сучасні технології відкривають перспективи застосування штучного інтелекту задля зменшення кількості правопорушень. Він допомагає у здійсненні прогнозуванні кримінальних правопорушень, що дозволяє правоохоронним органам виконувати свої функції ефективніше і якісніше. Активне використання штучного інтелекту під час створення автоматизованих систем, баз даних, систем для розроблення алгоритмів пошуку кримінальних правопорушників «за гарячими слідами», підвищує ефективність діяльності правоохоронних органів.

Але ефективність застосування штучного інтелекту у сфері запобігання злочинності була б значно вищою, якби на законодавчому рівні були закріплені конкретні правила використання цього продукту як правоохоронними органами, так і іншими суб'єктами запобігання злочинності.

Література

1. European Commission for the Efficiency of Justice (2019). European Ethical Charter on the use of AI in the judicial systems and their environment. Adopted at the 31st plenary meeting of the CEPEJ (Strasbourg, 3-4 December 2018). URL: <https://rm.coe.int/ethical-charter-en-forpublication-4-december-2018/16808f699c> (дата звернення: 20.12.2023).

2. Artificial Intelligence Act . URL: <https://artificialintelligenceact.com/> (дата звернення: 20.12.2023).

3. В ЄС узгодили законопроект щодо регулювання штучного інтелекту. URL: <https://ms.detector.media/trendi/post/33699/2023-12-09-v-ies-uzghodyly-zakonoproiekt-shchodo->

[regulyuvannya-shtuchnogo-intelektu/](#) (дата звернення: 20.12.2023)

4. Регулювання штучного інтелекту: досвід США. URL: <https://cedem.org.ua/analytics/shtuchnyi-intelekt-usa/> (дата звернення: 20.12.2023)

5. Blueprint for an AI Bill of Rights. URL: <https://www.whitehouse.gov/ostp/ai-bill-of-rights/> (дата звернення: 20.12.2023)

6. Про схвалення Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 02.12.2020 р. № 1556-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-2020-p#Text> (дата звернення: 20.12.2023).

7. Україна підписала міжнародну декларацію щодо безпеки ШІ, — Мінцифри. URL: <https://ms.detector.media/internet/post/33389/2023-11-03-ukraina-pidpysala-mizhnarodnu-deklaratsiyu-shchodo-bezpeky-shi-mintsyfri/> (дата звернення: 20.12.2023)

8. Струков В.М, Пірієв А.Р. Використання штучного інтелекту для попередження злочинів. Протидія кіберзлочинності та торгівлі людьми. Харків, 2020. С. 197–199.

9. Анастасова Я.В. Можливості технологій штучного інтелекту у протидії злочинності. Використання технологій штучного інтелекту у протидії злочинності : Матеріали науково-практ. онлайн-семінару, м. Харків, 5 листоп. 2023 р. 2020. С. 10–13.

10. Коротенко Г. М., Коротенко Л.М., Косиченко О.О. Застосування технологій штучного інтелекту для підвищення швидкості розкриття злочинів. ДДУВС. 2018. С. 39–42.

11. Свистун Я. В. Використання штучного інтелекту у протидії злочинності. Економічна та інформаційна безпека: актуальні питання та інновації : Матеріали Міжнар. науково-практ. конф., м. Харків, 4 листоп. 2021 р. С. 380–381.

12. Демура М.І, Клепка Д.І Перспективи застосування штучного інтелекту у галузі кримінального судочинства. Юридичний науковий електронний журнал. 2022. С. 554–558.

13. Колодяжний М. Г. Стратегія зменшення можливостей учинення злочинів: зарубіжні реалії, перспективи запровадження в Україні : Монографія. Харків, 2018. 228 с.

ON THE QUESTION OF LEGAL REGULATION OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN THE FIELD OF CRIME PREVENTION

The article is devoted to the study of some issues of legal regulation of the use of artificial intelligence to combat crime in Ukraine and abroad. Currently, the modern world is undergoing a powerful process of digitalization, and the use of modern technologies for committing crimes is a negative consequence of information development.

The author analyzes the legal regulation of this issue in the European Union, in particular, the Ethical Charter on the Use of Artificial Intelligence in the Judiciary and its Environment, which sets out the basic principles of the use of artificial intelligence in the administration of justice. It was also noted that the main EU legislative act in this area is the Artificial Intelligence Act, which regulates the use of artificial intelligence in the European Union and aims to introduce a common regulatory framework for all EU entities. Attention is focused on the agreement on the application of the Artificial Intelligence Act, which prohibits biometric scanning that classifies people by political or religious beliefs, sexual orientation or race.

It is noted that legal regulation of the use of artificial intelligence in the United States is carried out on the basis of the National Strategy for Artificial Intelligence, which was developed in 2021 and the Blueprint for an AI Bill of Rights.

As regards the legal regulation of the use of artificial intelligence in our country, it is carried out within the framework of the Concept for the Development of Artificial Intelligence in Ukraine, approved by the Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine No. 1556-p dated December 2, 2020.

The article notes that the areas of artificial intelligence specialize in analyzing large amounts of information. The article discusses the ways in which artificial intelligence can be used to combat crime. However, the problem with the use of artificial intelligence is the inefficiency of legal regulation, which significantly slows down the development of modern technologies. It is necessary to regulate regulations to legally use artificial intelligence to ensure the protection of human rights and freedoms.

Keywords: artificial intelligence, information technology, EU legislation, Law on Artificial Intelligence, crime prevention